Ümummilli lider Heydər Əliyev:

Ìÿí ßíâÿð ßëèáÿéëèíè ÷îõ áþéöê ùþðìÿöëÿ õàòûðëàéûðàì. Î, ùÿì éàõøû æóðíàëèñò, ùÿì éàõøû øàèð èäè. Ùÿì äÿ òåëåâèçèéàéà éàõøû ðÿùáÿðëèê åäèðäè.

Tarixin poeziyası, poeziyanın tarixi

Şair Ənvər Əlibəylini bir vaxtlar Azərbaycan Radio və Televiziya verilişləri komitəsində işləyənlər təbiətcə təvazökar, xasiyyətcə mülayim, prinsipial bir insan kimi xatırlayırlar. "Azərbaycanım" şeiri Səməd Vurğunun "Azərbaycan" şeirinin məntiqi davamı kimi oxunan şair Ənvər Əlibəyli Böyük Vətən müharibəsi başlayanda ordu sıralarına çağırılıb, Tbilisidəki hərbi məktəbi bitirdikdən sonra leytenant rütbəsi ilə döyüşən ordu sıralarına göndərilib.

Artilleriya batareyasının komandiri olan leytenant Ənvər Əlibəyli sonralar 416-cı Taqanroq diviziyasının tərkibində döyüşüb. 1944-cü ildə ağır yaralanıb, ordu sıralarından tərxis edilib. "İnqilab və mədəniyyət" qəzetində, "Təbliğatçı" jurnalında işləyən Ənvər Əlibəyli 1948-1952-ci illərdə "Ədəbiyyat" qəzetində redaktor, 1952-1968-ci illərdə Azərbaycan Radio və Televiziya verilişləri komitəsinin sədri vəzifələrində işləyib.

1944-cü ilin yazında döyüşən ordudan Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına göndərilmiş məktub azərbaycanlı zabitin rəşadətinə, cəsarətinə verilən dəyərdir və bu məktubda xarakteri qürurla, iftixarla xatırladılan zabitin diviziyada şair kimi ehtiramla əhatələndiyi də şübhəsizdir. Belə olmasaydı, məktub Yazıçılar İttifaqına deyil, Hərbi Komissarlığa ünvanlanardı: "Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində rəşadət və fədakarlıq göstərən həqiqi Azərbaycan balası, sizin yetişdirməniz, gənc cəbhəçi şair Ənvər Əlibəyli haqqında sizə yazmağı və belə bir vətənpərvər şair tərbiyə etdiyinizə görə sizə təşəkkür etməyi borc bilirik. Baş leytenant Ənvər Əlibəyli bizim hissənin ən qabaqcıl, mübariz zabitlərindən biridir. Əlibəyli yoldaş azğın alman işğalçılarına qarşı döyüşlərdə igidlik və rəşadət göstərdiyinə görə "Qırmızı ulduz", "İkinci dərəcəli Vətən müharibəsi" ordenləri ilə təltif edilmişdir. Komandanlıq Ənvər Əlibəylinin simasında özünün ən bacarıqlı və döyüşkən zabitini tanıyır. Sizin qəhrəman şairinizlə fəxr etməyə haqqınız var".

Ənvər Əlibəyli belə zabit olub...

Akademik Bəkir Nəbiyev yazır: "Ənvər Əlibəylinin şeirləri hay-küydən, gurultudan uzaqdır. Bu xüsusiyyət onun müharibə şeirlərində də özünü büruzə verir".

Mən bu şeiri topların əjdaha nəfəsindən,
Mərmilərin havanı yaran nəriltisindən,
Vətən yolunda gedən qızğın vuruşmalardan,
Ruhlanaraq yaratdım səngərdə yatan zaman, -

deyən şair Ənvər Əlibəylinin döyüş yolu həm də onun yaradıcılıq yolunun bir hissəsidir. Özünəməxsusluğuyla seçilən bu yaradıcılığı ədəbi tənqid yüksək səmimiyyətlə dəyərləndirirdi: "Şair Ənvər Əlibəylinin müharibəyə, cəbhəyə aid şeirlərində gurultulu çağırışlara, nidalara rast gəlmirik. O, ifadə etmək istədiyi fikirləri və hissləri, döyüşçü üçün əziz olan bir məktub, bir şəkil, yaxud müəyyən bir hadisə ilə bağlayır, kiçik və sadə süjetlər qurur" (Ə.Cəmil).

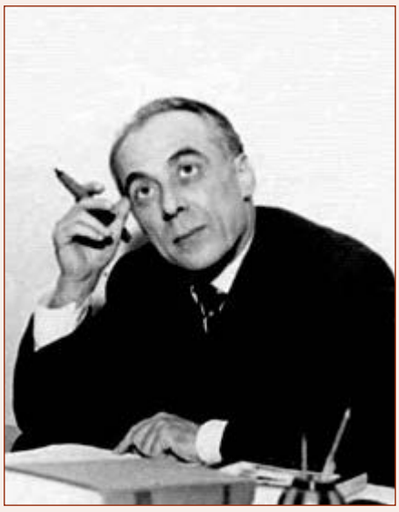

1941-ci ildən 1944-cü ilə kimi döyüşən, döyüşlər səngiyəndə düşüncələrini, gördüklərini, müşahidə etdiyi hadisələri ədəbiyyata gətirən şairin Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Gəray Əsədova ithaf etdiyi "İgid oğlan" şeiri sıradan bir döyüş epizodu kimi oxunmur, şeir bir qəhrəmanlığın tarixidir. Bu qəhrəmanlıq şair Ənvər Əlibəylinin təqdimatında qəhrəmanlığı müxtəlif şəkildə tarixləşən yüzlərlə Gərayların qəhrəmanlığının poetik obrazıdır.

Döyüş gedir. Düşmənin pulemyotu döyüşçülərimizin döyüşə-döyüşə irəliləməsinə imkan vermir. Döyüşçü (Gəray Əsədov) bir anlığa düşünür, "gen sinəsini torpağa söykəyir", sonra "pulemyota sarı sürünür". Az sonra "pulemyotun alov saçan lüləsi onun pəhləvan vücuduyla qapanır:"

Düşmən susur…
Bizimkilər üzüktək,
Dövrə vurur, alır onu araya…

Şeir təsvirlə tamamlanmır, şair bu döyüşü tarix yazan bir qəhrəmanlıq kimi, azərbaycanlı döyüşçünün şücaəti, milli xarakteri kimi təqdim edir. Belə qəhrəmanlıq sonralar müxtəlif cəbhələrdə, müxtəlif şəraitlərdə təkrar edilmişdi. Bu amil şeirin sonluğunda yaşarı bir kəlam kimi ümumiləşdirilib:

Müqəddəsdir əzəl gündən deyiblər,
Vətən eşqi, el sevgisi, məhəbbət.
İgid oğlan, yaşadacaq səni də
Əsrlərlə bu şücaət, bu şöhrət.

"Döyüşçünün ölümü" də Ənvər Əlibəylinin şeirlə yazılan və döyüş təəssüratları kimi oxunan, həm də müharibənin tarixi kimi diqqəti çəkən əsərlərindəndir. "Döyüşçünün ölümü"nü mahiyyəti təbiəti də heyrətləndirən bir qəhrəmanlıq haqqında elegiya da adlandırmaq mümkündür:

Sən ölində bahardı,
Çöllərdə, çəmənlərdə
Min cürə çiçək vardı.
Səni dəfn etdik səhər
Matəm bayrağı kimi
Əyilmişdi lalələr.

Şeirdə "lalələrin matəm bayrağı kimi əyilməsi" dəfnin rəsmiliyini bildirməklə, ehtiramın səviyyəsinin də göstəricisidir. Mükəmməl, səmimi, təbii təsvir döyüşçülərin də, təbiətin də insan xarakterinə, bu anlamda qəhrəmanlığa ehtiramını ifadə edir. Belə ehtiramlara bəşəri ehtiram deyirik…

"Kimin qanıdır o qan?" şeiri bədii ümumiləşdirmə əsasında döyüşçü ağır yaralanıb, çox qan itirib. Vurulan qan onun həyatını xilas edir, yaşamının davamına dönür. Bunu özünə gələndə bilir. Onu da öyrənir ki, ona vurulan qan arxa cəbhədən göndərilib. Məni kimin qanı xilas edib? - soruşur. Bildirirlər ki, səni xilas edən burada yoxdur. Yaralı döyüşçünün təkidi müqabilində həkim qız ona üstünə donorun adı-soyadı, ünvanı yazılmış bir şüşə verir. Yaralı döyüşçü heyrətlənir:

…Ürək quştək çırpınır
gördüyüm mənzərədən,
Öz anamın qanıdır mənə
həyat verən qan!..

Kiçik həcmli əsərlərində də obrazlar yarada bilən şair Ənvər Əlibəyli Bəxtiyar Vahabzadənin "Dörd yüz on altı" poemasında döyüşçü kimi, şair kimi, şair-döyüşçü kim təqdim edilib:

Yumşaq təbiətli bu həlim insan
Deyərdin, quşa da daş ata bilməz.
Ancaq…Top ardına keçdiyi zaman
O, yalnız əsgərdir, -
Ölər, yenilməz!
Döyüşdə əsgərdir,
Adicə əsgər,
Döyüş qurtardımı,
Şairdi Ənvər.

"Mən ölmək istəyirəm səngərdə əsgər kimi" deyən (yəni, ölər olsam səngərdə əsgər kimi ölməliyəm! Bu qərar belə ölümün ömür kimi dəyərləndirilməsidi), "İgid oğlan", "Döyüşçünün ölümü", "Kimin qanıdır o qan?!" kimi düşündürücü şeirlər tarixin poeziyası, poeziyanın tarixi kimi oxunub, belə də oxunacaqdır...

Rəşid HÜSEYNOV,
"Azərbaycan Ordusu"